

Nuorten opiskelu- ja työurat 1990-luvulla:

Nuorten kivikkoinen tie vakaalle työuralle

Nuorisoasiain neuvottelukunta on teettänyt seurantatutkimuksen nuorten opiskelu- ja työurien muutoksista 1990-luvulla. Tutkimus kuvaa nuorten urien muutoksia kymmenen vuoden ajan alkaen vuodesta 1988. Nuorten urat muuttuivat, kun Suomen talous putosi huipulta ennen kokemattomaan lamaan. Taloudellinen kasvu ei ole nostanut nuorten työmarkkina-asemaa takaisin sellaiseksi kuin se aikanaan oli.

Nuorten oma ratkaisu työllisyyden heikkenemiseen on ollut työllisyysmahdollisuuksien parantaminen opiskelun avulla. Nuoret opiskelevat pidempään ja enemmän kuin koskaan ennen. Vain pieni joukko nuoria on jäänyt kokonaan työ- ja opiskelu-urien ulkopuolelle. Pelkästään peruskoulun suorittaneiden nuorten asema työmarkkinoilla on aikaisempaa synkempi. Ilman ammatillista koulutusta on vaikeampaa kuin koskaan aikaisemmin pärjätä työmarkkinoilla. Koulutuskaan ei suojaa täysin työttömyydeltä: saavuttaakseen vakaan työuran pitää nuorella olla työkokemusta ja asuminen Uudellamaalla lisää entisestään työllistymisen todennäköisyyttä.

Nuoret opiskelevat enemmän kuin koskaan ennen

Nuoret valitsivat heti laman alettua koulutuksen työttömyyden sijaan. Muutos tapahtui ennen kuin esimerkiksi työmarkkinatukilainsäädännöllä edellytettiin nuorten koulutukseen hakeutumista. 80-luvun lopussa noin kolmannes 20-vuotiaista nuorista opiskeli, mutta vuodesta 1994 lähtien on jo noin puolet tämän ikäisistä ollut opiskelemassa. Työmarkkinatukilaila velvoitettiin alle 20-vuotiaat nuoret hakeutumaan koulutukseen vasta vuonna 1996 ja alle 25-vuotiaat seuraava vuonna. Tuolloin koulutuspaikkojen määrää lisättiin, joten nuorten mahdollisuudet päästä koulutukseen paranivat.

Pelkän peruskoulun suorittaneet 20-vuotiaatkin kiinnostuivat koulutuksesta laman alkuvuosina. Edellisen vuosikymmen lopulla tämän ikäisistä noin viidennes opiskeli ja vuonna 1994 runsas kolmannes. Heidän kohdallaan nousu on jatkunut myöhempinäkin vuosina (lähes puolet v. 1998). Myös 25-vuotiaiden vain peruskoulun suorittaneiden opiskelu lisääntyi koko kymmenen vuoden seurannan ajan, mutta nousu oli vähäisempää.

Nuorten jatko-opiskelu on yleistynyt. Erityisesti keskiasteen oppilaitoksista valmistuneet ovat jatkaneet opintojaan, eikä innostus opintojen jatkamiseen ole laimentunut, vaikka lama onkin hellittänyt otettaan. Naiset jatkavat miehiä useammin opintoja.

Vaikka nuorten opiskelu on lisääntynyt, on opiskelu jossain määrin periytyvää: korkeampia ammattitutkintoja suorittavilla on korkeammin koulutetut vanhemmat ja näiden tulotaso on korkeampi ja työttömyys vähäisempää kuin alhaisemman koulutuksen suorittaneiden vanhemmilla.

Nuorilla vähemmän työmahdollisuuksia kuin ennen lamaa

Ennen lamaa 25-vuotiaana nuoret olivat pääsääntöisesti vakaalla työuralla, mutta enää se ei ole mahdollista. Missään nuorten koulutus- tai ikäryhmässä työllisyystilanne ei ole palautunut lamaa edeltävälle tasolle, vaikka tilanne onkin parantunut työttömyyden huippuvuodesta 1994.

Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden menestys työmarkkinoilla on ollut sitä parempi, mitä korkeamman tutkinnon on suorittanut. Vakaalla työuralla olleiden osuus on kasvanut eniten korkeammassa koulutusryhmissä. Työttömien määrä on laskenut myös alempien tutkintojen

suorittaneiden kohdalla. Nykyisin siis ammatillinen koulutus ei suojaa aina kokonaan työttömyydeltä, mutta pitkäaikaistyöttömyydeltä se näyttäisi suojaavan. Samalla se merkitsee sitä, että vain peruskoulun suorittaneiden nuorten asema on entisestään heikentynyt työmarkkinoilla.

Pelkkä tutkinto ei siis riitä vakaan työuran saavuttamiseksi: tarvitaan myös työkokemusta avoimilta työmarkkinoilta. Työhistoria ennustaakin erittäin hyvin nuoren tulevaa työuraa. Eniten työssä ennen tutkinnon suorittamista olleet työllistyvät yli kaksi kertaa todennäköisemmin vakaalle työuralle kuin vähäisen työkokemuksen omaavat. Myös paljon työkokemusta omaavat 25-vuotiaat kouluttamattomat nuoret pärjäsivät työmarkkinoilla lamavuosinakin hyvin, mutta vähäisellä työhistorialla on lähes mahdoton päästä vakaalle työuralle.

Nuoret miehet pääsevät naisia useammin vakaalle työuralle. Naiset taas opiskelevat miehiä yleisemmin tai ovat työvoiman ja opintojen ulkopuolella perhesyistä. Miesten aseman vahvistuminen työmarkkinoilla johtuu kahtiajakautuneista työmarkkinoista. Teknisen koulutuksen saaneilla vakaa työura on yleistynyt, mutta hoiva-alalla ei. Lama tuli naisvaltaisille aloille myöhemmin, mutta väistyy sieltä hitaammin kuin miesten aloilta.

Opintoja jatkavien asema työmarkkinoilla on parantunut laman vaikeiden vuosien jälkeen. Opiskeluaikaiseen työskentelyyn ja kesätöihin on jälleen yhä enemmän mahdollisuuksia, mikä parantanee näiden nuorten mahdollisuuksia tulevaisuuden työmarkkinoilla.

Nuoret työvoimapolitiikan erityisenä kohderyhmänä

Nuoret ovat olleet työvoimapolitiikan erityisen kiinnostuksen kohteena koko 90-luvun. Vuosikymmenen alussa noin 80 % tukitoimiin osallistuneista 20-vuotiaista nuorista oli työllistetty julkiselle sektorille. Vuosikymmenen loppupuolella nuorten osallistuminen tukitoimiin pysyi edelleen korkealla tasolla, mutta silloin 20-vuotiaista kolme neljästä oli työharjoittelussa työmarkkinatuella, eikä tukityössä. Muutos ei ole ollut yhtä selkeä 25-vuotiaiden kohdalla.

Nuorten työvoimapolitiittisten tukitoimenpiteiden muuttuminen tukityöstä työharjoitteluksi on muuttanut nuorten mahdollisuuksia tulla taloudellisesti toimeen: kymmenen vuotta sitten tukityöllistäminen takasi nuorille vielä kohtuullisen toimeentulon, nyt ei.

Opiskelun ja työn ulkopuolelle joutuminen vie riskiurille

Koko ikäluokasta niiden 16-vuotiaiden ryhmä, jotka eivät ole jatkaneet opintoja, on pysynyt pienenä koko seurantatutkimuksen ajan. Työmarkkinatukilaki näyttää vaikuttaneen näihin nuoriin, sillä heidän määränsä on vuosien 1994-96 välillä pienentynyt. Samaan aikaan lain vaikutus näkyy myös niin, että kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolelle jääneiden osuus tässä ryhmässä on kasvanut. Koska näillä nuorilla ei ole mahdollisuutta saada työmarkkinatukea, he eivät myöskään ole työnhakijoina työvoimatoimistossa. Enemmistö näistä nuorista asui vielä kahden vuoden seurannan lopulla vanhempiensa luona.

Opiskelun keskeyttäneiden mahdollisuudet työmarkkinoilla eivät ole hyvät. Neljän vuoden seurannan aikana noin puolet 16-vuotiaista opintonsa keskeyttäneistä (n. 1000 henkeä/vuosi) on

ajautunut riskiurille: he olivat joko pitkäaikaistyöttömiä tai kokonaan työvoiman ulkopuolella. Näiden nuorien näköalat tulevaisuuden työmarkkinoilla ovat hyvin heikot.

Jos nuori ei ole 25 vuoden ikään mennessä suorittanut ammatillista koulutusta tai ole jo opiskelemassa, on opiskeluiden aloittamisen todennäköisyys sen jälkeen enää hyvin pieni.

Vakaa työura on Uudellamaalla

Uusimaa on erottautunut yhä selkeämmin paremman työllisyyden alueeksi verrattuna muuhun maahan. Vakaan työuran saavuttaminen oli 90-luvun loppupuolella kuusi kertaa todennäköisempää Uudellamaalla kuin muualla. Erityisesti ammatillisen tutkinnon suorittaneille Uusimaa ja pääkaupunkiseutu tarjoavat muita alueita paremmat mahdollisuudet, sillä siellä myös pitkäaikaistyöttömien osuus pienentynyt eniten. Ero muuhun maahan on korostunut nousukauden aikana: samaan aikaan Itä- ja Pohjois-Suomen tilanne on heikentynyt entisestään.

Pääkaupunkiseudulle onkin muodostumassa asumisen kalleuden vuoksi erikoinen tilanne: kun monella ammatillisen koulutuksen suorittaneella ei ole varaa muuttaa tai asua pääkaupunkiseudulla, parantaa se entisestään alueella jo asuvien nuorten työllisyystilannetta. Tämä kehitys voi tuoda mukanaan tilanteen, että kasvava osa alueen nuorista siirtyy ilman ammatillista koulutusta työelämään. Jo nyt pelkästään lukion käyneet nuoret ovat Uudellamaalla työmarkkinoilla muuta maata yleisemmin.

Nuorisoasiain neuvottelukunta:

Tulevaisuus on valoisampi: jokainen nuori yhä tärkeämpi

Tulevaisuuden työmarkkinoilla ammattitaitoisesta työvoimasta tulee olemaan yhä suurempi pula, siksi on tärkeää saada kaikki nuoret jo nyt mukaan mahdollisimman hyvin työ- ja opiskeluelämään.

Työvoimapolitiikkaan tarvitaan edelleen uusia keinoja, sillä työvoimapolitiittisilla toimenpiteillä ei näytä olevan suurta vaikutusta nuorten työllistymismahdollisuuksiin. Kokemus avoimilta työmarkkinoilta sen sijaan parantaa nuorten mahdollisuuksia päästä vakaalle työuralle.

Osa peruskoulun päättävistä ajautuu riskiurille. He eivät löydä itselleen paikkaa koulutuksesta eikä työllistyminen onnistu ilman koulutusta. Peruskoulussa ja sen jälkeisessä lisäkoulutuksessa eli esimerkiksi kymppiluokalla on edelleen vahvistettava työelämän ja opintojen ohjausta, jotta myös näille peruskoulun päättävillä nuorilla löytyisi oma ura. On hyvä, että nuorten kuntoutuskokeilulla on alettu etsiä malleja näiden nuorten auttamiseksi.

Kun vaaditaan opiskeluaikojen lyhentämistä, on otettava huomioon työkokemuksen merkitys työmarkkinoilla. Ilman työkokemusta vakaan työuran saavuttaminen on vaikeaa, joten nuorten itsensä kannalta on perusteltua työskennellä opiskelun ohessa ja näin jopa pidentää opintojaan.

Sosiaalisen pääoman arvostus kasvaa työelämässä, siksi olisi tärkeää miettiä, miten vapaaehtoistyössä saatuja kokemuksia voidaan paremmin hyödyntää ja arvostaa opiskelu- ja työelämässä.

Nuorten työllisyystilanne on parhain pääkaupunkiseudulla ja Uudellamaalla. Alueellisesti tasapainoisen kehityksen kannalta on tärkeää saada nuortenkin työllisyys paranemaan myös muualla maassa. Koulutetuilla nuorilla pitää olla mahdollisuus liikkua työnperässä ja muuttaa sinne missä

Nuorisoasiain neuvottelukunta - Nuora

työpaikkoja on tarjolla, siksi pääkaupunkiseudun ja kehyskuntien infrastruktuuria tulee kehittää vastaamaan kysyntää.

Kun suuret ikäluokat aikanaan lyhyessä ajassa jäävät eläkkeelle, vievät he mukanaan paljon tietoa ja osaamista. Varsinkin julkisella sektorilla on tapana palkata uusi työntekijä vasta edellisen jäätyä eläkkeelle. Kuntien ja valtion on tehtävä suunnitelmat siitä, kuinka tämä arvokas työn kautta saavutettu osaaminen siirretään uusille työntekijäsukupolville ennen kuin se on myöhäistä.